

Frumusețea este o calitate nu numai a artei, ci și a spațiului creat și increat, a universului natural și uman. Oriunde este vorba de o relație a omului cu natura, cu el însuși, cu transcendența, își face prezența puterea reformatoare și edificatoare a frumosului. Frumosul nu este o simplă însușire a ceva care există dincolo de noi, nu este efectul unui „dezintere” absolut, ci constituie un raport privilegiat cu valorile ultime, o formă fundamentală de manifestare a umanului, o căutare care obiectivează rostul și destinul omului pe pământ.

Prof. dr. Constantin Cucos

Apetența pentru frumos se confundă, deseori, cu setea de transcendență, cele două nevoi manifestându-se oarecum inseparabil: fiecare persoană își dorește o viață frumoasă, împlinită, „rotundă”, un sfârșit pământesc frumos, o învecinare sau extensie în infinit, un destin prefigurată după reguli de coerență și armonie existențială.

Om - principalul „obiect” care intrupează frumosul

Frumosul este o valoare care fundamentează sau directivează atât arta, cât și alte forme de manifestare a spiritualității. Religia este un astfel de registru cultural, de trăiri și practici care, secvențial și în anumite moduri de manifestare, se ghidează nu numai în concordanță cu valoarea centrală - sacru, ci și cu frumosul în calitate de categorie „nespecifică”. Atât fondul ideatic, cât și cel practic se conformează chemărilor „armonice” prefigurate de valorile de divin și de frumos, deopotrivă. Dacă avem în vedere fondul dogmatic și comportamental, să ne gândim, de pildă, la Filocalii care, chiar ca denumire, înseamnă „iubirea de frumusețe divină” sau „iubirea de virtute” (de la gr. *filos* - iubitor de și *kalos* - frumos). Acestea reprezintă, sub forma unei culegeri de texte moral-diriguitoare, un fond experiențial ce ar putea sta la baza „creșterii” și „înfrumusețării” spirituale - nu numai a persoanelor consacrate, ci și a omului generic, indiferent de timp și spațiu. De altfel, la primii Părinți ai Bisericii, termenul *kalos* se identifica cu categoriile de *bun* sau *bine*, trimițând la frumusețea interioară, la desăvârșirea morală, la buna tocmire sau potrivire. Este vorba, de bună seamă, de o

Frumosul și experiența religioasă

„estetică” a formării omului în concordanță cu o înaltă „zare” spirituală.

Filocalia înseamnă iubirea de frumos, dar nu unul de natură strict materială, perceptuală, ci unul uman, spiritual, duhovnicesc. O astfel de urcare și perfectare de sine presupune un registru de încercări și o pedagogie a re-găsirii, a construcției și desăvârșirii de sine. Principalul „obiect” al întrupării frumosului - asupra căruia se lucrează - este omul și omeniirea. Ținta evoluției spirituale, prin îmbunătățiri continue, este sfințenia, iar modelul acestei frumuseți este Dumnezeu Însuși. Frumusețea existenței omului se obține prin curățirea și „înnoirea minții” (Rom. 12, 2), prin înaintarea lui pe calea eliberării interioare, prin maturizarea și rafinarea noastră spirituală. Căci multe depind de noi, de dorința de a ne re-poziționa valoric, de voința personală de a ne elibera de „solzii” păcatului. Ne trezim la adevărata viață pe măsură ce persistăm în acest urcuș, căci, precum spune Sfântul Marcu Ascetul, Dumnezeu stă „ascuns în poruncile Sale. Și cei ce-L caută pe El Îl găsesc pe măsura împlinirii lor”. Cu alte cuvinte,

îl găsești pe Dumnezeu când îl ai (în parte) în tine, când ești în stare să Îl întâmpini, când ești (cumva) pe măsura Lui...

Armonia valorilor

Frumosul este potențat de alte valori (Sacru, Bine, Adevăr, Dreptate...), iar prezența acestuia le cheamă pe celelalte. Marile valori nu sunt separate, ele se presupun și se alimentează reciproc. Dionisie Areopagitul definea unul dintre atribuțiile lui Dumnezeu ca fiind Frumosul prin esență. Lumea însăși, creată prin iubire, a făcut ca această armonie primordială să prindă contur pe pământ. Starea inițială, în care toate erau „bune foarte” (Facere 1, 31), dă seama de această concordie nealterată a începuturilor. Binele și frumosul par a fi inseparabile. „Ceea ce este bun trebuie să fie, cu siguranță, și frumos”, spunea Socrate, iar Oracolul din Delphi afirma că „cel mai drept e cel mai frumos”. Sacru deschide noi posibilități de „modulare” a frumosului prin corelațiile sau convergențele cu celelalte valori.

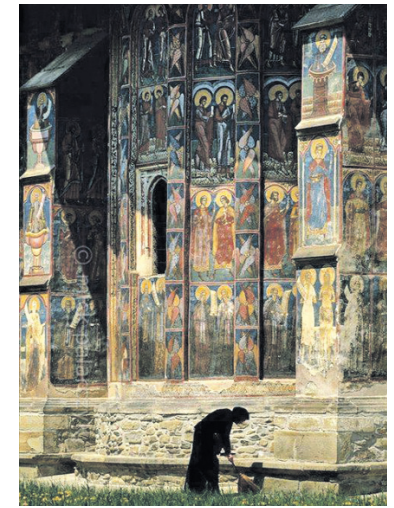
Valorile morale pe care le reclamă registrul religios presupun armonie a omului cu trans-

cedența, cu natura, cu sine însuși. Pierderea armoniei, alunecarea în păcat, hidoșenia existențială sunt opusul valorilor și comandamentelor divine. Frumusețea de ordin sacru se manifestă atunci când ordinea omenească, interioară urmează sau se conformează modelului suprem. Generatorul și depozitarul acestei frumuseți este Dumnezeu Însuși, întruchipare a frumuseții desăvârșite. O astfel de corelativitate pune în evidență statutul privilegiat al omului în raport cu Dumnezeu, de aspirant către valorile ultime.

Între artă și religie, legăturile sunt evidente. Arta autentică se manifestă ca o „taină” a sufletului în a se conforma unor ademenitoare orizonturi valorice. Artistul devine un fel de oficiant spiritual pe altarul celor mai înalte și subtile valori. Artistul autentic creează ca atins de har divin și, asemenea Creatorului, instituie o nouă realitate aproape din „nimic” (din întâmplările vieții lui, ale altora...). Religia, la rândul ei, aduce arta în „inima” sacralui, prin forme expresive ce o adecvează înțelegerii umane sau o particularizează unor apetente percepțiv-afective (la nivel de muzică, pictură, arhitectură etc.). Iconografia sau registrul liturgic încununează arta cu noi valențe de metamorfozare, aceasta devenind o cale de „adulmecare” sau anunțare a valorilor sacre. Pe principiul vaselor comunicante, la scară istorică, cele două practici s-au stimulat și sprijinit reciproc ori s-au substituit parțial când una dintre ele a fost nevoită să se diminueze ca prezență sau acțiune (în regimuri represive, de pildă).

Frumosul liturgic nu doar se privește, ci se trăiește reformat

Frumosul de natură sacră nu are o funcție decorativă, accesorie, nu este o simplă formă sau adjuvant, ci presupune miez, substanță ideatică, acțiune, generează, prin simpla sa manifestare, un conținut transformator. Frumusețea va mântui lumea - spune Dostoievski. Frumosul este omniprezent și omnipotent; trebuie însă să ne încredem în el, să-l potențăm, să-l concre-

tizăm. El înseamnă sete de absolut care călăuzește și înalță, salvează și mântuie ființele și lumea. Întreaga creație stă sub semnul frumosului, totul are sens și valoare în orizontul unei întregiri și unități absolute.

Frumosul religios nu decurge dintr-o raportare contemplativă, distantă, ci presupune efort implicativ, experiențial, organizator. El nu generează simple emoții și trăiri exterioare, sentimentalisme ieftine, identificări eliberatoare, ci reformări de fundament, descoperiri existențiale, reconstrucții bazale. Nu avem de-a face în nici un caz cu o raportare estetizantă la divinitate. O astfel de frumusețe nu se privește, ci se trăiește printr-o permanentă conformare și experiență a armoniei la care aderi. Este o continuă reaşezare a „plăcilor tectonice” din interiorul tău în concordanță cu firescul unei rânduieli originare. Este o regăsire, o creare a omului nou prin lepădarea de cel vechi.

Sacralitatea frumuseții derivă din puterea acesteia de a reforma omul, de a-l înalța, de a-l îndumnezei. Puritatea și perfecțiunea începutului vor urmări și vor avea efecte la nivelul conductelor și vieții noastre. Într-un fel, adorarea frumuseții lumii este atât o formă de cinstire a bunătății lui Dumnezeu, cât și de edificare privind existența Sa, a activității Sale creatoare, a îndurării Sale față de creație. Rezistența și „dăra” omului lăsată în timp sunt date de forța iradiantă a acestor valori îngemănate: sacru și frumos. Lupta prezență și viitoare a ființei se duce pe un teren eminamente spiritual, și nu material. Vor învinge cei care vor privilegia aceste valori spirituale, și nu cei care se închină (sau se închină!) doar la valori concrete, materiale, circumstanțiale.

Creștinismul privilegiază raportul dintre religie și frumos, realizând o legătură cu totul nouă dintre adâncul sau profunzimea credinței și înaltul sau rafinamentul expresivității artistice. Arta și religia, în cele mai înalte moduri de înfățișare, au cumva un destin asemănător pentru că slujesc, în forme diferite, pe cel care le depășește pe toate: pe Dumnezeu.